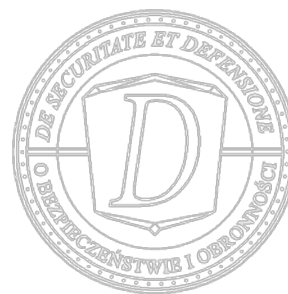

Joanna MAKOWSKA¹

Akademia Obrony Narodowej

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego

joanna.makowska13@wp.pl

ROLA ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO W SYSTEMIE ZARZĄDZANIA BEZPIECZEŃSTWEM NARODOWYM

ABSTRAKT: Zarządzanie kryzysowe ma ogromne znaczenie dla: funkcjonowania aparatów państwowych, dla pokoju, równowagi, stabilności i bezpieczeństwa obywateli. Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i wynikającym z działalności człowieka należy do zadań służby cywilnej i sił aparatu państwowego (Policja, Straż Graniczna, Straż Pożarna, itd.). Państwo, jako organizacja, powinno planować, organizować i reagować w momencie pojawienia się niebezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE: kryzys, bezpieczeństwo narodowe, zarządzanie kryzysowe, administracja publiczna, sytuacja kryzysowa

ROLE OF THE CRISIS MANAGEMENT IN THE NATIONAL SAFETY MANAGEMENT SYSTEM

ABSTRACT: Crisis management has a great importance: in functioning of the state apparatuses for the peace, the balance, the stability and the safety of citizens. Counteraction to natural risks and those triggered by human activity belongs to tasks to the civil service and the state apparatus forces (Police, Border Guard, Fire Service, etc.). State, as an organization, should plan how to organize and react in the moment of danger appearance.

KEYWORDS: crisis, national security, crisis management, public administration, crisis situation

WSTĘP

Bezpieczeństwo było przedmiotem refleksji człowieka od najdawniejszych czasów². Zatem o bezpieczeństwie napisano i powiedziano już bardzo wiele. Aczkolwiek mając na uwadze

¹ Joanna Makowska – magister, absolwentka bezpieczeństwa wewnętrznego w Wyższej Szkole Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie. Zainteresowania badawcze: zagrożenie współczesnym terroryzmem, bezpieczeństwo portów lotniczych, a także szeroko pojęta problematyka bezpieczeństwa i obronności kraju.

² Vide M. Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Siedlce 2009, s. 8.

fakt, iż w sferze realnej bezpieczeństwo nie jest trwałe, a trzeba o nie nieustannie zabiegać, uzasadnia to trwające wciąż dyskusje nad fenomenem bezpieczeństwem. Dyskusje te dotyczą zarówno bezpieczeństwa narodowego, jak i bezpieczeństwa międzynarodowego, co w dużej mierze jest podyktowane nieustannymi, bardzo często drastycznymi, zmianami zachodzącymi w regionalnym lub też w globalnym środowisku bezpieczeństwa. Pociągają one za sobą konieczność przewartościowania sposobu funkcjonowania poszczególnych struktur oraz podmiotów bezpieczeństwa w wymiarze narodowym, a także międzynarodowym.

W dzisiejszych czasach można mówić o nowej jakości bezpieczeństwa, bowiem bezpieczeństwem zainteresowane są zarówno środowiska naukowe, jak również liderzy organizacji międzynarodowych, przywódcy państw, a także przedstawiciele społeczności lokalnych. Podyktowane jest to w znacznej mierze innym niż dawniej interpretowaniem szeroko pojętego bezpieczeństwa. Pierwotnie bezpieczeństwo było postrzegane jedynie w sensie militarnym i politycznym, obecnie rozszerzyło się na ważne aspekty, społeczne, ekonomiczne, cybernetyczne, ekologiczne i wiele innych.

Aby w pełni zrozumieć prezentowaną problematykę, należy najpierw zastanowić się nad samą definicją bezpieczeństwa. W powszechnych ujęciach słownikowych bezpieczeństwo uznane zostało za stan niezagrożenia, a w potocznym aspekcie organa władzy mającej pieczę nad sprawami bezpieczeństwa publicznego³. „Bezpieczeństwo” to termin, któremu można przypisać wiele synonimów oraz który można odnieść do wielu sytuacji i aspektów. Politolog Ryszard Zięba uważa, że bezpieczeństwo obejmuje zabezpieczenie potrzeb: istnienia, przetrwania, stabilności, pewności, tożsamości (identyczności), niezależności, ochrony poziomu i jakości życia. Bezpieczeństwo, będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych; jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia⁴. Antonimem bezpieczeństwa jest zagrożenie, które może być rozpatrywane pod kątem obiektywnym bądź subiektywnym⁵. Zagrożenie jest swego rodzaju odczuciem subiektywnym rodzącym się na podstawie oceny występujących zjawisk społecznych jak i fizycznych. Z drugiej strony jest ono czynnikiem obiektywnym, przyczyniającym się do uwydatniania się stanu niepewności.

Bezpieczeństwo jest więc pewnym stanem, a przy tym nieustającym procesem, dotyczącym w równej mierze niezachwianych działań na konto jego tworzenia oraz zachowania. Bezpieczeństwo uznawane jest przez większość obywateli za najistotniejszą wartość i potrzebę społeczeństwa, państwa jak również sojuszy wielkopaństwowych jest produktem funkcjonujących podmiotów bezpieczeństwa, które muszą być do tego jak najlepiej przygotowane. Nie należy więc dyskutować z faktem, że bezpieczeństwo jest niepodważalną, istotną potrzebą każdego człowieka, jak i grup społecznych. Bezpieczeństwo jest wyznacznikiem prawi-

³ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1978, s. 147.

⁴ Vide E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, Warszawa 2007, s. 9.

⁵ *Ibidem*, s. 11.

dłowego i odpowiedniego funkcjonowania wszelkich elementów tworzących państwo, w którym społeczeństwo funkcjonuje.

Poniższy artykuł przedstawia ważną dla bezpieczeństwa państwa rolę zarządzania kryzysowego w zarządzaniu bezpieczeństwem narodowym oraz ukazuje, w jaki sposób powinno być ono realizowane, aby poprawnie funkcjonowało w przypadku zagrożenia.

DEFINICJA KRYZYSU I ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

W literaturze poświęconej tematyce zarządzania w sytuacjach kryzysowych znaleźć można wiele definicji kryzysu. Kryzys to „(gr. *krisis*) okres załamania, przesilenia i potencjalnego przełomu w funkcjonowaniu danego systemu społecznego lub politycznego”⁶. Fundamentalnym układem w teorii kryzysu jest instytucja, organizm, organizacja bądź samo społeczeństwo⁷. Inne źródło podaje, że kryzys to „moment, okres przełomu, przesilenie, decydujący zwrot, okres załamania gospodarczego”⁸. Bardzo obszerna, aczkolwiek trafna definicja kryzysu przedstawiona jest w słowniku pojęć z zakresu bezpieczeństwa narodowego, gdzie kryzysem nazwana jest

*sytuacja będąca następstwem zagrożenia, prowadząca w konsekwencji do zerwania lub znacznego osłabienia więzów społecznych przy równoczesnym, poważnym zakłóceniu funkcjonowania instytucji publicznych, jednak w takim stopniu, że użyte środki do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa nie uzasadniają wprowadzenia żadnego ze stanów nadzwyczajnych przewidzianych w konstytucji RP*⁹.

Wspólną definicji bezpieczeństwa cechą jest odniesienie do zachwiania rzeczywistości funkcjonującej do danego momentu, nieokreślony przełom, kierowanie do zmian. Kryzys nie się ze sobą obszerne, niebezpieczne i trudne do zniwelowania siły, powodując straty ludzkie i materialne. Jest on także odzwierciedleniem klęsk żywiołowych, wszelkiego rodzaju katastrof lub wojny. Kryzys jest procesem charakteryzującym się nieokreślonym czasem trwania, jest także zmiennym okresem lub sytuacją, zapowiadającą niespodziewaną zmianę, jest punktem kulminacyjnym, który występuje w szerokim procesie zmian¹⁰.

Kryzys zwykle jest budowany przez trzy charakterystyczne czynniki:

- presja czasu;
- możliwość wystąpienia podstawowego zagrożenia oraz zaskoczenia;
- świadomość, iż zagrożenie jest wypadkową okoliczności, w jakich się pojawiło¹¹.

Analizując wyżej wymienione aspekty można wywnioskować, że każdy z nich określa stan odczuwalnej lub istniejącej utraty panowania nad działającymi organizacjami lub funk-

⁶ J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1980, s. 401.

⁷ R. Wróblewski, *Zarys teorii kryzysu, zagadnienia prewencji i zarządzania kryzysami*, Warszawa 1996, s. 9.

⁸ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 282.

⁹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002, s. 61.

¹⁰ Vide M. Cieślarczyk, R. Kuriata, *Kryzysy i sposoby radzenia sobie z nimi*, Łódź 2005, s. 55.

¹¹ Vide W. Kitler, *Problemy zarządzania kryzysowego w państwie*, Warszawa 2000, s. 39.

cjonującymi procesami. W tym samym czasie trudny do przewidzenia jest rozwój sytuacji oraz pojawia się problem ze stworzeniem koncepcji dotyczącej jej opanowania. Jeśli przyjmie się ten fakt za podstawowy problem związany z wystąpieniem kryzysu, należy zauważyć, że osoby z zewnątrz są w stanie w sposób obiektywny spojrzeć i ocenić sytuację negatywną, którą z łatwością uznają za kryzysową. Z kolei osoby uczestniczące w takowym zdarzeniu często nie postrzegają jej jako zagrożenia lub dochodzą do takich stwierdzeń o wiele później.

Kontynuując owe problem należy zauważyć, że głównym problemem w sterowaniu zaistniałym już kryzysem jest (co się zdarza często) nadmiar informacji. Podczas progresu tego zjawiska pojawiają się coraz liczniejsze informacje, nowe uwarunkowania i możliwości. System tym wszystkim sterujący, ludzie próbujący zapanować nad danym kryzysem czasami nie są w stanie przyswoić wszystkich informacji w tak szybkim tempie, oraz w nadmiarze stresu, w efekcie tracą panowanie nad sytuacją. Kryzys, aby zaistnieć, nie musi stwarzać widocznego zagrożenia dla danych podmiotów. Wystarczy sytuacja, kiedy taki podmiot powinien podjąć wiele działań prewencyjnych, dających pewność niedopuszczenia do istotnej zmiany dotychczasowego systemu, w jakim do tej pory funkcjonował.

Często pojęcie *kryzysu* jest utożsamiane z pojęciem *sytuacji kryzysowej*. Taka analogia jest błędna i należy się jej wystrzegać. Mimo, że terminy te stosuje się zamiennie, dzielą je znaczne różnice. Jak już wyżej wskazano, kryzys jawi się jako zaprzestanie funkcjonowania istniejącego określonego momentu systemu, prowadzące w efekcie do reorganizacji jego struktury. Natomiast sytuacją kryzysową określa się ów moment zaprzestania, który rozpoczyna się w danym czasie, wychodząc od stanu równowagi, przechodząc przez niestabilność, by wreszcie dojść do stabilności w nowej sytuacji.

W naukach społecznych opracowano wiele teorii powstawania i przebiegu sytuacji kryzysowych¹², mogących powstać w wyniku nieprawidłowo prowadzonych działań rutynowych lub mogących od razu być następstwem awarii technicznej bądź katastrofy naturalnej. Sama nazwa sytuacji kryzysowej wzięła się stąd, że stoi ona w opozycji do działań rutynowych. W przypadku jej wystąpienia niezbędny staje się udział wielu podmiotów zaangażowanych w akcję ratowniczą, a których działania wymagają koordynacji¹³.

Sytuacja kryzysowa jest stanem narastającej niepewności, destabilizacji i napięcia społecznego, będącym następstwem pewnego zagrożenia, charakteryzującym się naruszeniem społecznych więzi, możliwością utracenia kontroli nad przebiegiem wydarzeń i eskalacji zagrożenia, a szczególnie sytuacją stwarzającą zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia, infrastruktury – w takiej skali bądź o takim natężeniu, która wywołuje reakcje społeczne powyżej powszechnie akceptowalnego poziomu ryzyka.

Sytuację kryzysową można rozumieć, jako splot gwałtownych zdarzeń, powodujących wzrastający wpływ sił destabilizujących równowagę w społeczeństwie, braki w zaopatrzeniu

¹² Vide R. Wróblewski, *op. cit.*, s. 11.

¹³ Vide J. Wolanin, *Zarys teorii bezpieczeństwa obywateli. Ochrona ludności na czas pokoju*, Warszawa 2005, s. 54

i trudności w normalnym funkcjonowaniu ludności, wywołujących niepewność i napięcia i prowadzących do niekontrolowanego rozwoju wydarzeń z użyciem przemocy włącznie¹⁴.

Sytuacja kryzysowa, wiele razy definiowana, jako pewien stan, zawiera trzy etapy:

- przedkryzysowy;
- kryzysowy;
- pokryzysowy¹⁵.

Wiadomym jest, iż brak reakcji na symptomy zagrażające systemowi czy organizacji w każdej z przedstawionych faz, może doprowadzić do zetknięcia się wszystkich zagrożeń i spowodować apogeum kryzysu, który może prowadzić do upadku systemu, wojny lub zniszczenia mienia bądź pozbawienia życia ludzi. Najlepszym sposobem na uniknięcie takiej sytuacji jest utrzymanie odpowiedniego systemu zabezpieczającego, opracowanie planów i procedur na wypadek działania w momencie zagrożenia.

Każdą sytuację kryzysową można przedstawić przy pomocy jednego schematu, prezentującego typowy jej przebieg. W chwili pojawienia się oznak przypuszczalnej sytuacji kryzysowej wyszukuje się szereg możliwości jej rozwiązania. Jeżeli w tym etapie nie podjęto odpowiednich działań, mających na celu nie dopuszczenie do zagrożenia, kryzys może zaistnieć. Odpowiednimi działaniami może być przygotowanie służb, zasobów, stworzenie prawidłowego oraz szybkiego przebiegu informacji, niezbędnego do podjęcia działań zapobiegawczych. Podczas wystąpienia trudności w związku z opanowaniem zagrożenia w fazie początkowej, łatwo może dojść do nagromadzenia się oraz nasilenia negatywnych zdarzeń, co w efekcie może doprowadzić do opanowania sytuacji za pomocą planów zarządzania kryzysowego. W sytuacjach zaawansowanych konieczne może się okazać wprowadzenie stanu nadzwyczajnego na obszarze zagrożonym. Etapem końcowym jest stabilizacja, nadzorowanie sytuacji, a także tworzenie następnego, nowego stopnia stabilizacji.

Podstawą tych rozważań jest jedna z form zarządzania, a mianowicie zarządzanie kryzysowe. Można stwierdzić, iż ten rodzaj zarządzania dotyczy działania w określonych i konkretnych, sytuacjach, w jakich może znaleźć się organizacja.

Problematyka zarządzania kryzysowego unormowana została w ustawie o zarządzaniu kryzysowym¹⁶. Określa ona właściwe w tym zakresie organy, a także ich zadania oraz zasady działania w tejże dziedzinie, a także warunki finansowania wykonywanych zadań. Ustawa ta definiuje pojęcie zarządzania kryzysowego, jako działalność organów administracji publicznej będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu

¹⁴ Vide J. Gołębiowski, *Zarządzanie kryzysowe metodą rozwiązywania problemów bezpieczeństwa*, [w:] I Konferencja „Zarządzanie kryzysowe”, Szczecin 2003.

¹⁵ Vide W. Lidwa, W. Krzeszowski, W. Więcek, *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 2010, s. 29.

¹⁶ *Ustawa o zarządzaniu kryzysowym*. Dz. U z 2007 r., Nr 89, poz. 590 z późn. zm.

ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej¹⁷. Celem ustawy jest tworzenie warunków (ciągłości) do zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego.

W momencie pojawienia się zagrożenia, zarządzanie kryzysowe bazuje na kontrolowaniu oraz formowaniu jego przebiegu przy pomocy ustalonego wcześniej działania. Pozwala to na zniwelowanie strat lub odtworzenie zniszczeń.

Warto zauważyć, że w sytuacji pojawienia się zagrożenia zarządzanie kryzysowe uruchamiane jest jakby oddolnie, od najniższego z możliwych szczebla administracyjnego pokrywającego obszar występowania zagrożenia, czyli gminy, przez powiat i województwo, aż do szczebla centralnego, na którym zadania realizują poszczególne urzędy centralne, ministerstwa, Rada Ministrów oraz Prezes Rady Ministrów.

ROLA ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO W ZARZĄDZANIU BEZPIECZEŃSTWEM NARODOWYM

Kierowanie bezpieczeństwem narodowym jest to podejmowanie przez uprawnione oraz kompetentne organy, takich decyzji, które w efekcie utrzymają pożądany poziom bezpieczeństwa na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania państwa, jak również podejmowanie odpowiednich działań, jeśli wystąpią zagrożenia. Przygotowania państwa w tymże zakresie winny mieć charakter działań planowych, aczkolwiek nie powinny one wykluczać także pewnej gotowości do działań spontanicznych, dotyczących sytuacji mających niskie prawdopodobieństwo wystąpienia lub nieprzewidywalnych. Kierowanie bezpieczeństwem narodowym jest procesem ciągłym, obejmującym zarówno działania podejmowane w czasie pokoju lub braku zagrożeń, a także w chwili wystąpienia określonego zagrożenia (również w czasie wojny). Niemniej podstawowe działania organizacyjne (przygotowanie procedur, infrastruktury, ludzi) powinny być podjęte, zanim określone zagrożenie się zmaterializuje. Proces kierowania powinien być stale doskonalony, a jego funkcjonowanie okresowo sprawdzane, co pozwala na wychwycenie oraz wyeliminowanie nieprawidłowości. Istotne znaczenie ma tu przygotowanie do wspólnego działania w zarządzaniu organów i obsługujących je urzędów, zgodnie z ich właściwością. Zakres tych działań obejmuje: przygotowanie odpowiednich przepisów prawa materialnego, opracowanie procedur postępowania, szkolenia osób funkcyjnych (organów) oraz ich personelu, jak również przygotowanie odpowiednich warunków, które zapewnią prawidłowe funkcjonowanie tych organów w momencie wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Służy temu również przygotowanie określonym organom stanowisk kierowania (w stałej siedzibie danego organu oraz w jego zapasowym miejscu pracy), a w odniesieniu do części z nich także zapasowych stanowisk kierowania.

Sprawowanie zarządzania kryzysowego jest ogółem władczych działań planistycznych, organizacyjnych, decyzyjnych, nadzorczych oraz kontrolnych zmierzających do realizacji

¹⁷ *Ibidem.*

stawianych w tym zakresie celów. Chodzi o stworzenie takich warunków do kierowania strukturami rządowymi jak i samorządu terytorialnego, które w rezultacie będą w stanie kompleksowo działać w czterech fazach zarządzania kryzysowego: zapobiegania powstawaniu zagrożeń, przygotowania do działania, reagowania w sytuacji kryzysowej oraz usuwania skutków wywołanych tymi sytuacjami zagrożenia.

Zarządzanie kryzysowe można także opisać w ujęciu funkcjonalnym, jako określone części działań, zwane fazami, w których realizuje się poszczególne zadania, które pozwalają na kompleksowe osiągnięcie celu, czyli bezpieczeństwa. Fazy te to: zapobieganie, przygotowanie, reagowanie w sytuacji kryzysowej i odbudowa.¹⁸

Pierwsza faza, zapobiegania, to szereg zadań, które w swej istocie polegają na analizie i katalogowaniu zagrożeń, analizowaniu i opracowaniu aktów prawnych, zabezpieczaniu środków finansowych oraz kontroli, jako przedsięwzięcia w procesie zarządzania kryzysowego.

Faza przygotowania polega na zaplanowaniu odpowiednich działań, stałym monitorowaniu zagrożeń poprzez powołanie odpowiednich organów, instytucji oraz procedur. Ważną częścią fazy przygotowania jest szkolenie służb i organów.

Faza reagowania, w której są realizowane wszystkie zaplanowane wcześniej procedury i zadania, a także podejmowane są dodatkowe kroki wymuszone przez daną sytuację. To właśnie w tym momencie wdrażane są procedury planowania doraźnego, odnoszącego się do określonej sytuacji w danym miejscu i czasie w stosunku do posiadanego potencjału.

Fazę odbudowy charakteryzuje długi czasookres, w jakim realizowane są przedsięwzięcia oraz największe nakłady finansowe. W tejże fazie zarządzania kryzysowego zadania i czynności polegają na szacowaniu strat, dystrybucji środków pomocowych oraz dotacji celowych, odtworzeniu zdolności do prowadzenia działań przez wszelkie podmioty bezpieczeństwa, odtworzeniu infrastruktury oraz środowiska naturalnego i wreszcie wyciągnięciu wniosków do zastosowania w przyszłości w przypadku kolejnej, również podobnej sytuacji kryzysowej.

Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym to nie tylko przygotowanie struktur państwa oraz jego obywateli do funkcjonowania w momencie wystąpienia zewnętrznego niebezpieczeństwa polityczno-militarnego lub też odparcia agresji zbrojnej. To także działania podejmowane przez administrację publiczną w obliczu awarii technicznych bądź katastrof naturalnych, które polegają na podejmowaniu odpowiednich decyzji i koordynacji działań sił oraz środków przeznaczonych na reagowanie kryzysowe. Zarządzanie kryzysowe jest niezmiernie ważnym elementem systemu zarządzania bezpieczeństwem narodowym.

PODSUMOWANIE

¹⁸ W. Lidwa, W. Krzeszowski, W. Więcek, *op. cit.*, s. 37.

Problematykę dotyczącą zarządzania kryzysowego można rozpatrywać w ujęciu wszechstronnym. Będąc zestawem działań posiada kluczowe znaczenie w eliminowaniu wszelkich zagrożeń, które powodują sytuacje kryzysowe i walki z nimi. Zarządzanie kryzysowe można również traktować jako system, mający za zadanie zapewnienie spójnego oraz transparentnego funkcjonowania wielu elementów i instytucji niejednokrotnie będących złożonymi systemami tworzącymi wszelkiego rodzaju podsystemy, pomiędzy którymi zachodzą relacje służące osiągnięciu najważniejszego celu, jakim jest ochrona ludności. Zarządzanie kryzysowe można także rozpatrywać jako odpowiedź na sytuację kryzysową o dokładnie określonych parametrach, stanowiących podstawę do opracowania precyzyjnych działań pozwalających osiągnąć stan równowagi. Podejście to jest stosowane w fazie reagowania w zarządzaniu kryzysowym.

Niezależnie od sposobów opisu oraz możliwości wszystkie aspekty zarządzania kryzysowego są realizowane w celu zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej na danym obszarze administracyjnym przy wykorzystaniu wszelkich rozwiązań prawnych, zasobów, sił, organów i instytucji, które powinny tworzyć układ jak najbardziej jednolity będący także częścią systemu zapewniającego bezpieczeństwo narodowe pozwalające na zrównoważony rozwój państwa oraz społeczeństwa.

Cele stawiane w zakresie systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym i zarządzania kryzysowego są zbieżne. W obu przypadkach warunkiem ich prawidłowego funkcjonowania jest przygotowanie odpowiednich struktur do skutecznego działania, a przygotowanie to obejmuje planowanie, organizowanie i realizację przedsięwzięć, mających zapewnić organom wykonywanie zadań z zakresu kierowania bezpieczeństwem narodowym. Państwo, jako całość oraz każdy obywatel, mają prawo oczekiwać, że zarządzanie bezpieczeństwem narodowym jest sprawne, ciągłe, a także odporne na różnorakie zakłócenia i wciąż doskonałe. Realizowane w jego zakresie zarządzanie kryzysowe również powinno zapewniać właściwą ocenę potencjalnych zagrożeń, tworzyć warunki do szybkiego reagowania na nie, minimalizować skutki ich wystąpienia, a także zapewniać zdolności do odtwarzania tego, co dana sytuacja kryzysowa naruszyła bądź zniszczyła.

BIBLIOGRAFIA

- Cieślarczyk Marian. 2009. Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Cieślarczyk Marian, Kuriata Ryszard. 2005. Kryzysy i sposoby radzenia sobie z nimi. Łódź: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Kupieckiej.
- Gołębiowski Jan. 2003. Zarządzanie kryzysowe metodą rozwiązywania problemów bezpieczeństwa. W I Konferencja „Zarządzanie kryzysowe”, 10-30. WSM w Szczecinie.
- Kitler Waldemar. 2000. Problemy zarządzania kryzysowego w państwie. Warszawa: AON
- Kopaliński Władysław. 2000. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem. Warszawa: MUZA.

- Lidwa Witold, Krzeszowski Wiesław, Więcek Wojciech. 2010. Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych. Warszawa: AON.
- Nowak Eugeniusz. 2007. Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych. Warszawa: AON.
- Słownik języka polskiego. t. 1. 1978. Warszawa: PWN.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. 2002. Warszawa: AON.
- Słownik wyrazów obcych. 1980. Warszawa: PWN..
- Ustawa o zarządzaniu kryzysowym. Dz. U z 2007 r., Nr 89, poz. 590 z późn. zm.
- Wolanin Jerzy. 2005. Zarys teorii bezpieczeństwa obywateli. Ochrona ludności na czas pokoju. Warszawa: DANMAR.
- Wróblewski Ryszard. 1996. Zarys teorii kryzysu, zagadnienia prewencji i zarządzania kryzysami. Warszawa: AON.